

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü

“Ailede Namaz Öğretimi”

Mevlüt KESMAN

İstanbul 2009

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	4
KISALTMLAR	6
I. BÖLÜM	7
I-Namaz İbadeti	8
A- Namaz Nedir?	8
B- Namazın Tarihçesi	8
C- Kur'an-ı Kerim'de Namaz	9
D- Hadislerde ve Peygamberin Uygulamalarında Namaz	11
E- Namazın Önemi ve Fonksiyonları	11
F- Bir İbadet Olarak Namaz	13
1- Namazın Çeşitleri	13
2- Namaz Vakitleri.....	13
3- Namazın Farzları	14
4- Namazın Şartları	14
5- Namazın Rükünleri.....	15
6- Namazı Bozan Şeyler	15
II. BÖLÜM	17
I-Dini Duygunun Gelişimi	18
II-Çocukların Namaz İbadetine Bakışı	19
III-Yedi Yaşında Namazı Öğretiniz, On Yaşında Zorlayınız Hadisi .. 20	
A-Hadisın Bilgi Değeri ve Sıhhati	20
B-Hadisın Muhtevası Ve İçerdiği Konular	21
C-Hadisın Değerlendirme	21
IV-Aile ve Eğitim	22
A-Ailenin Eğitime Etkisi	23
B-Ailenin Eğitim Görevleri ve Özellikleri	23
C-Ailenin Din Eğitimi Sorumluluğu	24
V-Namaz Öğretiminde Dikkat Edilecek Esaslar	25
A-Tedricilik Esasına Riayet Etmek	25
B-Sevgi ve Sevdirmeyi Esas Almak	26
C-Hoşgörü ve Müsamahalı Olmak	26
D-Çocuğun Gönlüne Hitap Etmek	26
VI-Namaz Öğretiminde Aileye Düşen Görevler	27
VII-Namaz Öğretiminde Görsel Malzemedan Yararlanma	28
VIII-Namaz Öğretiminde Kullanılabilecek Başlıca Metodlar	29
A-Metod ve Metodun Önemi	29

B-Düz Anlatım (Takrir) Metodu	30
C-Gösterip Yaptırma Metodu	30
D-Gözleme Metodu	31
E-Birlikte Söyleme Metodu	31
F-Eğitsel Oyun ile Namaz Öğretimi	32
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	33
KAYNAKLAR	34
EKLER	36

ÖNSÖZ

İslamiyet eğitim ve öğretime çok büyük önem vermiştir. Hatta Kur'an-ı Kerim'in ilk inen ayetleri "oku" ile başlamaktadır. Yine Zümer suresinde Allah "Hiç bilenler ile bilmeyenler bir olur mu?" Ayeti ile bilginin ve öğrenmenin kendi katında değerine dikkat çekmektedir. İslâm'da her alanda öğrenmeye ve eğitime verilen bu önemin asırlarca tezahürünü görmek mümkündür. Unutulmaması gereken önemli bir husus da eğitimin başlangıç noktasıdır. Bütün eğitimcilerin üzerinde fikir birliği yaptıkları bir husus da eğitimin, terbiyenin ailede başladığı görüşüdür.

Tarih boyunca bütün ilahi dinlerde tezahürünü gördüğümüz diğer bir mefhum ise namaz ibadetidir. Bütün dinlerde olduğu gibi son din olan İslâm'da da, namaz ibadetine muazzam bir önem verimleştirecektir. Kur'an-ı Kerim'de birçok ayette namaz üzerinde durularak önemine dikkat çekilmiştir. Hazreti Peygamber'in söz ve fiillerinde namaza verilen değeri yapılan rivayetlerden çıkarmak mümkündür. Manevi dünyamızın huzuru için namaz önceliğimiz olmalıdır.

Namaza verilen önemden sadece haberdar olmak yeterli değildir. Namaz ibadetini davranış biçimi, yaşam tarzı haline getirip dünya ve ahiret saadetini teminat altına almak yegane amaçlarımız arasında olmalıdır. "Ağaç yaş iken eğilir" atasözünden hareket edersek namaz ibadetinin de küçük yaşlarda çocuklara öğretilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu konuda İslâm dini ebeveynlere büyük sorumluluklar yüklemiştir. Çocuğun eğitiminde, şahsiyetinin şekillenmesinde ve insanlığa faydalı bir fert olarak yetişmesinde ailenin etkisi çok büyüktür.

Çalışmamızda namaz ibadetinin nasıl olması gerektiği, öğretiminde nelere dikkat edilmesi gerektiği ve ideal namaz öğretiminin metodları kaynaklar çerçevesinde ana tema olarak irdelenmiştir. Çalışma üç ana bölüm halinde ele alınmıştır. İlk bölümde genel çerçevede namaz ibadetinin mahiyeti ele alınmıştır. Tarihçesi, Kur'an ve Sünnet'teki yeri açıklanmaya çalışılmıştır. Yine ibadet olarak namazın fıkhi boyutu ele alınarak kısaca bütün yönleri ile açıklanmıştır. Çalışmanın ikinci kısmında ise namaz ibadetinin öğretiminde hazırlık aşamasının teşekkülünü sağlayacak konular ele

alınmıştır. Yine bu bölümde çocuğun psikolojik boyutu eğitim bağlamında dikkate alınmıştır. İnsanın tüm hususiyetlerini nüve olarak bünyelerinde barındıran yarının büyükleri çocukların namaz hakkındaki düşünceleri bilimsel araştırmalar ışığında değerlendirilmiştir. Son bölümde ise konunun esasını oluşturan namaz öğretimi ele alınmıştır. Dikkat edilecek hususlar, kullanılabilir belli başlı metodlara yer verilerek çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Araştırma konumuza kaynak teşkil eden çocukların namaz hakkındaki düşüncelerini içeren araştırma bulguları orijinal metni ile birlikte Ek-1’de verilmiştir. Yine görsel materyal kullanımını çocuklar açısından dikkat çekici olduğunu vurgulamıştık. Buna örnek teşkil etmesi için Ek-2’de çocuklarının kolayca sevip benimseyebileceği türden görsel materyal örneklerine yer verilmiştir.

Konu seçimimde tavsiye ve telkinleri ile bana yardımcı olan engin tecrübelerinden her daim istifade edeceğim değerli hocam Prof. Dr. Mustafa Usta’ya şükranlarımı sunarım.

Mevlüt KESMAN

14 Temmuz 2009 / Üsküdar

KISALTMLAR

A.g.e. : Adı Geçen Eser

b. : İbn

Bknz. : Bakınız

C. : Cilt

DİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

DİB. : Diyanet İşleri Başkanlığı

Hız. : Hazreti

Mad.: Madde

MİFAV: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı

MÜİF: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

No: Numara

S. : Sayfa

Sy. : Sayı

TDV. : Türkiye Diyanet Vakfı

Vb.: Ve benzeri

I. BÖLÜM

I- Namaz İbadeti

A- Namaz Nedir?

Namaz, Farsça'da tazim için eğilmek, kulluk, ibadet ve merhamet dilemek anlamlarına gelmektedir. Sözlükte dua etmek, ibadet etmek, bağışlanma dilemek, yalvarmak manalarındaki Arapça salât kelimesinin karşılığı olarak Türkçeye geçmiştir.¹ Terim olarak ise namaz; “tekbir ” ile başlayıp, “selam” ile tamamlanan belli hareket ve sözlerden ibaret bedeni – ruhani bir ibadeti ifade eder.² Namaz Mekke döneminde hicretten yaklaşık bir buçuk yıl önce Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (S.A.V)’ın miraca çıktığı gece emredilmiştir.

Namazın kadın erkek bütün Müslümanlara farz oluşu Kur’an-ı Kerim, sünnet ve icma ile sabittir. İslam’ın beş şartında biri olan namaz gerek Kur’an-ı Kerim’de gerek hadislerde geniş kapsamlı olarak ele alınmıştır. Akli yerinde olan ve buluş çağında olan her Müslüman’a Allah’ın emrettiği kulluk vazifelerinin en başında gelir. İnsan namaz kılmakla yüce Allah’ın kendisine vermiş olduğu sayısız nimetler karşısında bir anlamda şükranlarını ifade eder. Namaz ilk insandan beri hep var olagelmiştir. İlk peygamber Hz. Âdem’de Peygamberimiz Hz. Muhammed (S.A.V.)’a kadar bütün peygamberlere namaz emredilmiştir.

B- Namazın Tarihçesi

Kur’an-ı Kerim’den hemen bütün ilahi dinlerde namaz ibadetinin olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Âdem, Hz. Nuh ve Hz. İbrahim’den sonra namazı terk eden nesillerin geleceği³, Hz. İbrahim’in yanı sıra Hz. Lut, Hz. İshak ve Hz. Yakub’a da namaz ibadetinin emredildiği açıklanmaktadır.⁴ Yine Ashabı Kehf kıssası anlatılırken mescit kelimesinin zikredilmesinden o dönemde namaz ibadetinin var olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür.⁵ Hadis ve tarih eserlerinden, İslam öncesi Hicaz-Arap toplumunda Hz. İbrahim’in tebliğ ettiği tevhid dininin etkilerinin ve bazı ibadet türlerinin, şekil ve mahiet değiştirerek de olsa devam ettiği Ebu Zer el-Gifari ve Zeyd

¹ Yaşaroğlu, M. Kamil, “Namaz” Dia, c. XXXII, s. 350

² Atar, Fahrettin, İslam İlmihali, s. 305

³ Meryem Suresi 19/19

⁴ Enbiya Suresi 21/73

⁵ Kehf Suresi 18/21

b.Amr b. Nüfeyl gibi bu dine tabi olup hanif diye isimlendirilen bu kimselerin kabeye yönelerek namaz kıldıkları anlaşılmakta, buna karşılık cahiliye Arapları arasında muayyen bir namaz şeklinin bulunduğu bilinmektedir.⁶ Onların namazı ıslık çalmak ve alkışlamaktan ibarettir.⁷

Kaynaklarda İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren namaz ibadetinin mevcut olduğu ve beş vakit namaz farz kılınmadan önce sabah ve akşam olmak üzere günde iki vakit namaz kılındığı belirtilmektedir.⁸ İslamiyet'te bu gün bilinen şekli ile beş vakit namaz hicretten bir buçuk yıl kadar önce miraç gecesinde farz kılınmıştır. Hadis mecmularında yer alan bilgilerden namazların önce ikişer rekât olarak farz kılındığı, hicretten kısa bir süre sonra da dörder rekâta çıkarıldığı anlaşılmaktadır.⁹

C- Kur'an-ı Kerim'de Namaz

Namaz Kur'an-ı Kerim'de pek çok ayette zikredilmiştir. Bunların 27 si zekât kavramı ile birlikte zikredilmiştir.¹⁰ Kur'an-ı Kerim daha önceki peygamberlerin öğretilerinde namaz ibadetinin yer aldığından söz etmektedir. Mesela Hz. Âdem, Hz. Nuh ve Hz. İbrahim'den sonra namazı terk eden nesillerin geleceği¹¹, Hz. Zekeriya'nın namaz kıldığı¹² Hz. Lut, Hz. İshak ve Hz. Yakup'un kendilerine namaz kılmaları emredildiği¹³ Kur'an-ı Kerim'de ifade edilmektedir.

Konumuz açısından oldukça önem teşkil eden bir diğer örnek ise Hz. Lokman'ın oğluna hitaben verdiği öğütlerdir. “Yavrucuğum! Namaz kıl, iyiliği emret, kötülükten vazgeçirmeye çalış, başına gelenlere sabret. Doğrusu bunlar azmedilmeye değer işlerdir.”¹⁴ Bu öğütler namaz ibadetinin biyolojik olarak erken yaşlarda başladığına işaret etmektedir. Aynı zamanda ebeveynlere çocuklara namaz bilinci kazandırmada önemli sorumluluklar yüklemektedir.

⁶ Yaşaroğlu, M. Kamil, “Namaz” Dia, c. XXXII, s. 350

⁷ Enfal Suresi 8/35

⁸ Taha Suresi 20/130, Ayrıca, Bknz. DİA. “Namaz” , c. XXXII, s. 350

⁹ A.g.e

¹⁰ Demirci, Muhsin, Kur'an'ın Temel Konuları, s. 221

¹¹ Sabunin, Tefsiru'l Ayati'l Ahkâm,

¹² Meryem Suresi 19/59

¹³ Enbiya Suresi 21/73

¹⁴ Lokman Suresi 31/17

İslam'dan önceki peygamberlerin Allah'a kulluk görevlerinin başında yer alan namaz ibadeti, cahiliye dönemine gelindiğinde çok değişik bir şekle bürünmüştür. Kur'an söz konusu ibadet tarzını açıklarken bize şu bilgiyi vermektedir.¹⁵ Onların Beytullah yanındaki duaları (namazları) da ıslık çalmak ve el çırpılmaktan başka bir şey değildir.¹⁶

İlk namazı Hz. Peygamber, “Ey bürünüp sarınan Resulüm!”¹⁷ , “Kalk ve İnsanları uyar.”¹⁸ , “Secde Rabbini büyük tanı.”¹⁹ Ayetlerinin ışığında tahminen kırk üç yaşındayken Cebrail'in tarifi ile abdest alıp, önce kendisi sonra Hz. Hatice ile birlikte kılmıştır.²⁰ Burada unutulmaması gereken bir husus da şudur. Hz. Peygamber namaz emredilmeden önce namaz kılıyordu. Nakillere göre ya Mekke dışında kimsenin görmediği ıssız vadilerde bunun yanında İslam'ın ilk yıllarında Daru'l Erkam da akşam ve öğle vakitlerinde namaz kıldığı bilinmektedir. Bazı rivayetlere göre, “Namazda yüksek sesle okuma.”²¹ Mealindeki ayet gizli namaz dönemi ile ilgili olup Hz. Peygamber'in ayetleri yüksek sesle okuduğu için müşriklerin Kur'an-ı Kerim'e hakaret etmeleri üzerine inmiş, Peygamber'in sesini alçaltması fakat yanında bulunanların duyamayacağı kadar gizli okumaması istenmiştir.²² Önceleri gece namazı şeklinde emredilen bu ibadet sadece Hz. Peygamber'e farz kılınmıştı. Ancak sahabeler de peygamber ile birlikte gece namazına iştirak ediyorlardı.

Bir müddet sonra Yüce Allah İsra suresi ve Hud Suresinde bulunan namaz ayetlerini vahy ederek beş vakit namaz emrini vererek bütün Müslümanları namaz ibadetinden sorumlu tutmuştur.²³ Genel itibari ile namaz ibadeti Kur'an-ı Kerim'in muhtelif ayetlerinde bu şekilde alınmıştır. Kur'an-ı Kerim'den namazın vakitlerini hükmünü ve diğer şartlarını çıkarsak da uygulanış biçimi ile alakalı hüküm bulunmamaktadır. Namazın kılınışı ve Kur'an-ı Kerim'de yer almayan diğer boyutlarını Hz. Peygamberin uygulamaları ve hadislerinden çıkarmaktayız.

¹⁵ Demirci, Muhsin, Kur'an'ın Temel Konuları, s. 223

¹⁶ Enfal Suresi 8/35

¹⁷ Müddesir Suresi 74/1

¹⁸ Müddesir Suresi 74/2

¹⁹ Müddesir Suresi 74/3

²⁰ Ahkamu'l Kur'an, c. II, s. 268

²¹ İsra Suresi 17/110

²² Yaşaroğlu, M. Kamil, “Namaz” Dia, c. XXXII, s. 350

²³ Şimşek, M. Sait, Kur'an'ın Ana Konuları, s. 155

D- Hadislerde ve Peygamberin Uygulamalarında Namaz

Kur'an-ı Kerim'de birçok ayette namaz vurgulanmıştır. Bunun yanında namaz ile ilgili bazı kaidelerden, İslamiyet öncesinde birçok peygambere namaz emredildiğinden bahsedilmektedir. Kur'an-ı Kerim'de namaz ibadetine büyük önem verilmesine rağmen kılınış biçimi ve Kur'an-ı Kerim'de yer almayan diğer hususları Hz. Peygamberin uygulamalarında ve sünnetinde görmekteyiz. Dinde namazın yeri, vücutta başın yeri gibidir.²⁴ Kur'an-ı Kerimde olduğu gibi hadislerde de namaz ibadetine büyük bir değer atfedilmiştir. Kıyamette kulun ilk sorguya çekileceği ibadet namazdır. Namazı düzgün ise diğer amelleri kabul edilir. Namazı düzgün değilse hiçbir ameli kabul edilmez (Taberani)

Peygamberin sözüne göre namaz bir anlamda kulun yaptığı bütün iyi filer için bir ön koşuldur. Hz. Peygamber namazın İslam'ın beş şartından biri ve amellerin en faziletlisinin vaktinde kılınan namaz olduğunu vurgulamıştır.²⁵ Yeni Müslüman olan birine ise her gün beş vakit namaz kılmasını söylemiştir.²⁶ Ayrıca; “Namazı benden gördüğünüz şekilde kılınız.”²⁷ diyerek namazın rekât sayılarını ve kılınış şeklini uygulamaları ile öğretip açıklamıştır. Kendisine bu konuda soru soran bir kişiye “iki gün bizimle birlikte namaz kıl.”²⁸ diyerek onu uygulamalı olarak öğrenmeye yöneltmiştir.²⁹ Özellikle namaz ibadeti ile ilgili rivayet edilen hadislerin çokluğu hem Hz. Peygamber'in namaza verdiği önemi hem de o dönemde namaz öğretimine verilen değeri göstermesi bakımından önem arz eder.

E- Namazın Önemi ve Fonksiyonları

Her din, yaratıcı kudret karşısında boyun eğmek ve kutsal ile bağlantı kurmak için bir takım ayin ve merasimler öngörmüştür. İslam'da bu maksatla namaz ibadetini emretmiştir. Bu niteliğinden dolayıdır ki namaz, İslam dışında kalan bütün semavi dinlerin adeta özü ve özeti sayılmaktadır. Nitekim Allah Resülü de namazı hem dinin

²⁴ Taberânî , el-Mu'cemu's-Sağîr, 1/61

²⁵ Buhari, Tevhid, 48

²⁶ Buhari, İman, 34

²⁷ Buhari, Ezan, 18

²⁸ Müslim, Mesâcid, 178

²⁹ Yaşaroğlu, M. Kamil, “Namaz” Dia, c. XXXII, s. 352

direği olarak tanımlamış³⁰ hem de söz konusu ibadetin önemli bir unsuru olan secdeyi, kulun Allah'a en yakın olduğu vaziyet olarak nitelendirmiştir.³¹ Çünkü onda secde ile birlikte itaat, boyun eğme, teslimiyet gibi kulluğun en belirgin vasıfları vardır. Bu itibarla o, insanı Allah'a yaklaştırmakta ve ona, huzurunda bulunduğu varlığın kudret ve yüceliğini hissettirmektedir.

Namaz kulun maddi ve manevi bakımdan temiz olmasında en önemli bir vasıtaadır. Çünkü namazın mukaddimesinde gerektiği zaman gusül ve normal durumlarda da abdest söz konusudur. Bu da bir nevi vücut temizliği demektir. Bunun dışında insan, elbisesinin ve namaz kılacağı yerin temiz olmasına dikkat etmek sureti ile de, maddi temizliği tamamlamış olmaktadır.³²

Yüce Allah'ın kudretini, azabını, rahmetini insan zihnine nakşederek onu her türlü fenalık ve kötülükten alıkoyması, namazın bir işlevinin de manevi temizlik olduğunu göstermektedir.³³ Nitekim Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de 'Sana vahy edilen kitabı oku ve namaz kıl; çünkü namaz çirkin ve kötü işlerden alıkoyar.'³⁴ buyurarak namazın kötülüklerden koruyucu bir manevi kalkan olarak ifade ederek namazın bu fonksiyonunu dile getirmektedir.

Ayrıca namaz insanı bir taraftan şükretmeye diğer taraftan da sabır ve mücadeleye alıştırmak sureti ile belirli bir disiplin içerisinde kulluk bilincine erdirtirerek insanı ruh sağlığı bakımından büyük bir fonksiyon icra etmektedir.³⁵ Namazın, cemaatle kılındığı zaman da ırk, renk, dil, sosyal zümre ve ülke ayrımı gözetmeksizin müminleri aynı safta toplaması sebebi ile kolektif şuuru pekiştirme gibi bir fonksiyonu da söz konusudur.³⁶ Namazın manevi fonksiyonları yanında maddi fonksiyonları da vardır.

Namaz günde beş defa mahalle halkını, haftada bir defa şehir, kasaba halkını bir araya toplar. İki bayram namazında ise uzak yerlerden bile gelen ziyaretçiler cemaatin birer ferdi olurlar. Sonuç olarak baktığımızda namaz ibadetinin maddi, manevi ve sosyal olmak üzere bir çok faydası vardır. Aynı zamanda insanların toplumdaki

³⁰ Ahmet B. Hanbel, El Müsned, c. V, s. 231, 227

³¹ Müslim, Salât, s. 215

³² Demirci, Muhsin, Kur'an'ın Temel Konuları, s. 226

³³ A.g.e

³⁴ Ankebut Suresi, 29/45

³⁵ Dönmez, İbrahim Kafi, Namaz, s. 52

³⁶ Demirci, Muhsin, Kur'an'ın Temel Konuları, s. 226

statüsü ne olursa olsun bütün imtiyazların ortadan kalktığı bütün insanların eşit konumda olduğu manevi bir atmosferdir.

F- Bir İbadet Olarak Namaz

1- Namazın Çeşitleri

Namaz ibadeti dini hükümlere göre çeşitli kategorilere ayrılır. Farz, vacip ve nafil olmak üzere üç çeşit namaz vardır. Farz namazlar: beş vakit namaz ve Cuma namazıdır. Vacip namazlar vitir ve bayram namazları, adanan namazlar, bozulan nafil namazların kazası olan namazlardır. Nafil namazlar ise farz ve vacip namazların dışında kalan diğer namazlardır.

2- Namaz Vakitleri

Günde beş defa kılınan farz namazların kılınması için yüce Allah belli vakitler tespit etmiştir. Sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsı her gün kılınan beş vakit namazın vakitleridir. Bu vakitler açık seçik olmasa da Kur'an-ı Kerim'de açıklanmıştır. Gündüzün güneş dönüp gece karanlığı bastırınca kadar belli vakitlerde namaz kıl; bir de sabah namazını. Çünkü sabah namazı şahitlidir.³⁷ Müfessirlere göre bu ayet, beş vakit namazı ifade etmektedir. Şöyle ki: Güneşin dönmesi, yani zeval vaktinden sonra öğle ve ikindi namazı, güneşin batmasından sonra akşam ve yatsı namazları vardır.

Sabah namazı ise ayrıca zikredilmiş ve bu namazın şahit olduğu belirtilmiştir. Çünkü tefsircilerin beyanına göre, gece melekleri ile gündüz melekleri sabah namazında buluşur, hep birlikte bu namazın kılındığına şahit olduktan sonra gündüz melekleri kalır, gece melekleri ise semaya yükselirlermiş. Gecenin bir kısmında uyanarak, sana mahsus bir nafil olmak üzere namaz kıl. Böylece rabbinin, seni övgüye değer bir makama göndereceği umulur³⁸ Kur'an-ı Kerim ışığında inceleyecek olursak namaz vakitleri şöyledir:

Sabah namazı Vakti: Sabaha karşı tan yeri ağarmaya başlamasından, güneşin doğmasına kadar olan zamandır.

³⁷ İsra Suresi 17/78

³⁸ İsra Suresi 17/79

Öğle Namazı Vakti: Güneş tam tepeye gelip gölge, doğu tarafına uzamaya başladığından itibaren, her şeyin gölgesinin bir ve ya iki katı oluncaya kadar devam eden zaman dilimidir.

İkinci namazı vakti: Öğle namazının vaktinden sonra güneş batıncaya kadar olan zaman dilimidir.

Akşam Namazı Vakti: Güneş battıktan sonra başlayıp güneşin battığı yerde meydana gelen kızılılık kayboluncaya kadar olan zamandır.

Yatsı namazı Vakti: Akşam namazı vaktinden sonra başlayıp sabah namazı vakti girinceye kadar olan zaman dilimidir.

Bunların dışında Cuma namazı vakti öğle namazı vaktinde, bayram namazı vakti ise bayram sabahı güneşin doğuşundan yaklaşık 50 dakika sonra başlayıp güneşin tepe noktasına gelmesine kadar devam eden süredir.

3- Namazın Farzları

Namazın fazları on ikidir. Bunların altısı namazın dışında olanlarıdır. Namazın dışında olan bu fazlar aynı zamanda namazın şartları olarak da ifade edilmektedir. Altısı da namazın içindedir. Bunlara da namazın rükünleri denilmektedir. Namazın sahih olabilmesi için namazın farzlarının eksiksiz olarak yerine getirilmesi gerekir.

4- Namazın Şartları

1- Hadesten Taharet: Manevi kirlerin giderilmesi için abdest almak, gerekli hallerde ise gusül abdesti almaktır.

2- Necasetten Taharet: Namaz kılacak kişinin bedeninde, üzerindeki elbisede ve namaz kılacağı yerde pislik varsa bunları temizlemektir.

3- Setri Avret: Namaz kılacak kişinin vücudunda örtünmesi gereken yerleri örtmesidir.

4- İstikbali Kible: Namazı kibleye dönerek kılmaktır. Kible, Mekke şehrindeki kutsal bina olan Kabe yönüdür.

5- Vakit: Kılınacak olan namazı kendi vakitleri içinde kılmaktır. Vakti gelmeden namazı kılmak dinen caiz değildir.

6- Niyet: Hangi namazın kılındığını bilmek ve kalbinde hatırlamaktır. Niyetin dil ile söylenmesi de sünnettir.

5- Namazın Rükünleri

- 1- İftitah Tekbiri: Namaza başlarken tekbir almak
- 2- Kıyam: Namazda ayakta durmak
- 3- Kıraat: Namazda ayakta dururken Kur'an-ı Kerimden ayetler okumak
- 4- Rükü: Namaz esnasında eller diz kapağına erişecek şekilde eğilmek
- 5- Sücüd: Rükudan sonra ayaklar, dizler ve eller ile beraber alını yere koymak
- 6- Ka'de-i Ahire: Namazın sonunda tahiyat duasını okuyacak kadar oturmak

6- Namazı Bozan Şeyler

Namaz esnasında yapıldığı takdirde namaz ibadetinin sahih olmasını engelleyen bazı durumlar söz konusudur. Bu durumların meydana geldiği takdirde namaz ibadeti yerine getirilmemiş olur. Namazı bozan fiiller aşağıda kısa ve öz olarak sıralanmıştır.

- 1- Namazda konuşmak
- 2- Namazda bir şeyler yemek veya içmek
- 3- Kendi işiteceği kadar gülmek
- 4- Birine selam vermek veya başka birinin verdiği selamı almak
- 5- Göğsünü kiblede başka bir yöne çevirmek

- 6- Ayete bakarak yüzünden okumak
- 7- Namazda başka bir iş yapmaya çalışmak
- 8- Kendi isteği ile namaz abdestini bozmak
- 9- Bayılmak çıldırmak vb.

II. BÖLÜM

I- Dini Duygunun Gelişimi

Davranış ve düşünceler üzerinde etkili olan, içinde az ya da çok haz ve elem unsuru bulunan ruhi olaylara duygu denilebilir.³⁹ Duygular günlük hayatın akışı içerisinde sevgi, korku, neşe, ümit gibi dini inanç ve davranışlara yön vermektedir. Duygular insanın yaratılışına bağlı olarak gelişen fitri ve tabii kabiliyetlerdir. Her hangi bir tesire karşılık duygulanmak insanda fitri bir özelliktir. Bu bakımdan din duygusu da insanın dini konular karşısında duygulanması ve duyarlılığı olarak anlaşılmaktadır.⁴⁰

Tabii tezahürleri itibari ile din duygusu bir heyecan değildir. Olumlu yada olumsuz heyecanlar, organizmada gerginlik yaratırlar ve bir maddi uyarıcı olmadan ortaya çıkmazlar.⁴¹ Oysa ki din duygusunun oluşması maddi uyaranlara bağlı değildir.

Dini duygu tabiat üstü bir kuvvet ile yani, mutlak olanla birleşmeyi hedefleyen bir iç kuvvet olduğu için maddi uyarıcılardan çok manevi uyarıcılara ve dini objelere karşı duyarlıdır. Bunun yanında kişilikte genel ve sürekli tezahür gösterir, heyecan gibi ani ve kısa süreli tepkiler olarak ortaya çıkmazlar ve yalnız insan nevinde belirirler.⁴²

Dini duyguya kaynaklık eden önemli üç duygu daha vardır. Bunlar; sevgi, korku ve bağlanmadır. Dini duyguya kaynaklık eden bu duygular fitridir, yani her insanda potansiyel olarak doğuştan vardır.

Dinin doğal bir yetenek halinden, bilinç ve idrak halini alması hayli uzun bir zamanı gerektirir. İlk zamanlarda soyut düşünemeyen çocukların dini tasavvurları genelde somut bir varlığa yönelmektedir. Örneğin Allah'ı gökyüzünde oturan bir varlık olarak tasavvur edebilirler. Ya da cenneti hayal ettiği bir yeşil bahçe olarak tasavvur edebilir. Biyolojik olgunlukla birlikte soyut düşünme yeteneği gelişmektedir.

Soyut düşünme ile birlikte dini duygu ve düşünce şekillenip karakter ve yetişme tarzına göre şekillenmektedir. Yapılan araştırmalara göre dini yönde en fazla çelişkilerin yaşandığı, sorulara en fazla cevap arandığı dönem ergenlik dönemidir. Bu

³⁹ Mehmedoğlu, Yurdagül, Okul Öncesi Çocuklarda Dini Duygunun Gelişimi ve Eğitimi, s. 10

⁴⁰ Pazarlı, Osman, Din Psikolojisi, s. 79

⁴¹ Baymur, Feriha, Genel Psikoloji, s. 74

⁴² Mehmedoğlu, Yurdagül, Okul Öncesi Çocuklarda Dini Duygunun Gelişimi ve Eğitimi, s. 10

dönemden sonra din insanın yaşam biçimi ve karakter özelliği olarak büyük oranda yerleşmektedir.

II- Çocukların Namaz İbadetine Bakışı

Namaz çocukların en net tanımlayabildikleri az da olsa mutlak bilgi sahibi oldukları bir ibadettir. Okul öncesi çocuklar üzerinde yapılan bir araştırma sonuçlarına göre⁴³ çocukların namaz ibadetine bakış açısı ile ilgili elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir.

Namaz kılan bir çocuk fotoğrafı gösterilerek ibadet olarak namaz kavramının çocuklara ne çağrıştırdığını tespit etmek istedik.⁴⁴ “Bu çocuk ne yapıyor?” sorusuna büyük bir orana (% 88.63) karşılık gelen 39 çocuğun namaz kılma faaliyetinin başka bir faaliyetle karıştırmadığı ve “Namaz kılıyor.” cevabı verdiği görüldü.⁴⁵ Fakat “Namaz ne demektir?”, “Ne zaman kılınır?” gibi sorularla namaz kavramının çocukların zihninde daha yerini bulmadığı anlaşılmıştır.⁴⁶ Verilen cevaplara bakarak, namaz kılmanın nicelik boyutunun daha henüz kavranmadığı görülmektedir.(Bknz. Araştırma sonuçlarının Namazla ilgili bulgularını içeren tablolar ve müellifin tablolara ilişkin değerlendirmesi EK – 1’de verilmiştir.)

Öyle anlaşılmaktadır ki çocuklar namazın bir prensip dairesinde günde kılınma zaruriyetinin henüz farkına varamamışlardır. Namazın niçin kılındığı sorusu ile alakalı olarak çocukların vermiş olduğu somut nitelikli cevaplar oldukça dikkat çekicidir.⁴⁷ Araştırmanın okul öncesi çocuklar üzerinde yapıldığını göz önünde bulundurursak bu yaşlarda çocukların henüz namaz bilincine erişmediğini söyleyebiliriz.

Namaza başlama yaşının bu dönemden en az birkaç yıl sonra olacağı için bir anlamda bu dönemin iyi bir hazırlık dönemi olabileceğini unutmamak gerekir.

⁴³ Mehmedoğlu, Yurdağül, Okul Öncesi Çocuklarda Dini Duygunun Gelimi ve Eğitimi, s. 81

⁴⁴ A.g.e

⁴⁵ A.g.e

⁴⁶ A.g.e

⁴⁷ A.g.e

Çocukların genelinde dini pratiklere muazzam bir ilgisinin olduğu ortaya çıkmıştır. Yakın çevrelerini oluşturan bireylerin işlerine besmele ile başlamaları, abdest almaları, namaz kılmaları, Kur'an-ı Kerim okumaları, camiye gitmeleri vb. çocukların ilgisini çekip onları büyük oranda etkilemektedir. Bu etkilenmenin sonucunda namaz gibi ibadetler çocuklarda onlar gibi olma veya davranma isteği takip etmektedir. Çocuklarda dini pratiklere karşı oluşan bu güçlü duygusal ilgiyi doğru yönde değerlendirerek sağlıklı ve dengeli bir biçimde beslemek gerekir. Bu duruma riayet edildiği takdirde çocukların namaz ibadetini sevip benimseyebileceği söylenebilir.

III- Yedi Yaşında Namazı Öğretiniz, On Yaşında Zorlayınız Hadisi

Araştırma konumuz ile çok yakından ilgili olan bu hadisi müstakil bir başlık altında değerlendirmek daha isabetli olacaktır. Alışkanlıkların küçük yaşta kazanılması daha kolay ve yerinde bir girişimdir. Namaz ibadetine verilen önemi gerek Kur'an-ı Kerim gerekse peygamberin hadis ve fiili uygulamalarında görmekteyiz. Bu noktadan hareketle söz konusu hadis namaz ibadetinin önemini vurgulaması bakımında önemlidir. Fakat hadisin ikinci kısmındaki “on yaşına bastıklarında dövünüz.”⁴⁸ İfadesi eğitim açısından olumsuz bir yaklaşımdır.

A- Hadisin Bilgi Değeri ve Sıhhati

Zikredildiği üzere klasik kaynaklardan, Ebu Davut'un Sünen'i, Ahmet b. Hanbel'in Müsned'i, Tirmizi'nin Süneni'nde ve pek çok muarrar kaynakta rivayet edilen hadisin hasen bir hadis olduğu, Tirmizi'nin de hadis hakkında sahih değerlendirmesi yaptığı nakledilmektedir. Söz konusu rivayet, konusu ile ilgili pek çok kaynakta zikredilmekte ve bu hadisle istidlal edilmektedir. İstisnasız hadisin zikredildiği pek çok eser ikinci fıkrada yer alan, on yaşına bastıklarında çocukların, namaz

⁴⁸ Ebu Davut, Salat, 26 ; Tirmizi, Mevakit, 182

kılmamaları halinde dövülmeleri gereğini vurguladıktan sonra, ortaya çıkan problemi halletmek için uzun uzun izahat vermek zorunda kalmıştır.⁴⁹

B- Hadisin Muhtevası Ve İçerdiği Konular

Hadis konusu ile ilgili çok güzel bir konuya temas etmektedir. İslam kültür ve geleneğinin önemli göstergelerinden biri olan ve vizyon hüviyeti taşıyan namazın daha küçük yaşlarda sözlü ve fiili örneklerle çocuklara öğretilmesi amaçlanmıştır.⁵⁰ Özel olarak namaz öğretimi, genel anlamda ise bütün eğitimin başlangıcı için bir yaş sınırının belirlenmesine işaret ettiğini söyleyebiliriz.

Bu öğretimin sözel ve pratik örneklerin ötesinde bir davranış kazandırma, bir meleke ve bir reflekse dönüşmesi isteği ile on yaşında bir zorlama bir yaşam biçimi haline getirme hadisin içeriği için söylenebilecek bir ifadedir. Ancak hadisin muhtevası içinde en çok tartışılan ve polemik konusu olan ifade edilen müeyyidenin dövme şeklinde tezahürü, namaz terkinden dolayı on yaşına bastıklarında çocukların dövülme meselesidir.⁵¹

C- Hadisin Değerlendirme

Hadisin tercümesine farklı kaynaklardan baktığımızda değişik yorumlar içerdiğini görmekteyiz. Buna birkaç misal vermek gerekirse "..., On yaşında terklerinden dolayı dövünüz.⁵²", "Eğer on yaşına... Dövmelisiniz.⁵³" "kendilerini cezalandırınız.⁵⁴", "el ile hafifçe dövülmesi lazım gelir.⁵⁵"

İfade edildiği üzere pek çok klasik ve modern kaynakta zikredilen hadis, çoğu kere ikinci kısımda yer alan müeyyideyi, on yaşına geldiğinde namazı terk eden çocukların dövülmesi gerektiği şeklinde almış ve açıklamıştır. Bu anlayışa sebep teşkil eden en önemli iki unsur vardır. Biri, dil açısından kelimenin ifade ettiği yaygın birinci

⁴⁹ Akyüz, Ali, "Çocuk ve Namaz", Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, sy. 10 s. 84

⁵⁰ A.g.e

⁵¹ A.g.e

⁵² Ahmet Naim, Terci Tercümesi, 2, 941

⁵³ Mehmet Arif, Bin Bir Hadis, S. 216

⁵⁴ Riyazü'z Salihin, c. II, 389

⁵⁵ Bilmen, Ömer Nasuhi, Büyük İslam İlmihali, s. 104

anlamın ön plana çıkması sebebi ile kelimenin birlikte kullanıldığı edatın hiç dikkate alınmamış olması, diğer önemli etken ise geleneksel aile yapısının bu tür cezalandırmayı ön plana çıkarmasıdır.⁵⁶ Her iki durum da çocuk eğitimi açısından sakıncalıdır.

Hız. Peygamber'in çocuk sevgisini, çocuklara olan engin hoşgörüsünü, gerek uygulamalarında gerek hadislerde görmekteyiz. Namazda secde yaparken üzerine çıkan torunları düşmesin diye uzun süre secdede kalması, hutbe okurken yanına oturtması onun bu konudaki tutumunu göstermektedir. Hadisin dövmek şeklinde yorumlanması Hz. Peygamberin bu konudaki tutumunu yansıtmaktan oldukça uzaktır.

Bütün eğitim alanlarında esas olan bireye sevgi ile yaklaşmak ve sevdirmektir. Hele ki küçük yaştaki bireyler için bunun önemi daha da artmaktadır. Başarılı bir eğitim ancak bu yolla sağlanabilir.

Coğrafi şartlar göz önüne alındığında on yaş bizim ülkemize göre biyolojik olgunluk açısından daha ileri yaşlara rast gelebilir. Sonuç ne olursa olsun dövmek ancak eğitimde başvurulacak çarelerden biri olabilir.

IV- Aile ve Eğitim

Aile toplumların en temel yapı taşı, toplumun en küçük sosyal ortamıdır. Aile fertlerinin içinde bulunduğu aile ve toplum yapısına göre bir takım sorumlulukları ve görevleri vardır. Ailenin görevleri arasında en büyük öneme sahip olan sorumluluk ise eğitim görevidir. İslamiyet'te çocukların eğitim ve terbiyesinden birinci derecede sorumlu olan kurum ailedir. Kişiliğin gelişmesi ve şekillenmesi büyük oranda aile ortamında gerçekleşmektedir.

Çocuğun içinde yaşadığı topluma ve ailenin değerlerine uygun olarak yetişmesi ailede meydana gelmektedir. Bu yüzden İslamiyet aileye büyük önem vermiştir. Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun. O ateşin başında gayet katı, çetin, Allah'ın kendilerine verdiği emirlere karşı gelmeyen ve

⁵⁶Akyüz Ali, "Çocuk ve Namaz", Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Sy. X, s. 84

kendilerine emredilen şeyi yapan melekler vardır.⁵⁷ Bu ayetten ebeveynlerin aile üzerindeki sorumluluklarını, vazifeleri olduğunu çıkarabiliriz. Eğitim söz konusu olduğunda İslam aile büyük sorumluluklar yükler⁵⁸ Yine ailenin eğitim önemini gösteren diğer bir delil ise Her insan annesinden İslam fitratı üzerine doğar, Ebeveyni Yahudi ise Yahudi Hıristiyan ise Hıristiyan olur⁵⁹ Hadis anne ve babanın çocuk üzerindeki tesir etme gücünü gösteren önemli bir delildir.

A- Ailenin Eğitime Etkisi

Aile çocuğun hayata ve topluma uyumu ve sosyalleşmesi bakımından olumlu ve olumsuz etkilere sahiptir. Bu yönü ile eğitim de rol ve etki bakımından ilk sırada yer alır. Ailenin çocuğa olan etkisi okul öncesinden başlar, okul çağında ve okul sonrası hayatı ile devam eder. Şayet aile uyumlu, kendi meselelerini çözebilen ve toplumdaki olumsuz gelişmelerden etkilenmeyen bir yapıya sahipse, çocuk için mükemmel bir eğitim yuvası haline gelir. Bunun yanında aile içi çatışmalar, sosyal ve ekonomik bunalımlar aile içi eğitimi olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu konuda dikkate değer bir mesele de ailenin eğitim ve terbiye görevini üstlenen kurumların günümüzde hızla artmasıdır. Özellikle büyük şehirlerde anaokulu ve kreşler ailenin eğitim görevini üstlenmektedir. Eğitim ve iletişim açısından bu kurumların katkısı büyük olmasının yanında bazı olumsuzluklar da meydana getirdiği yadsınamaz bir gerçektir.

B- Ailenin Eğitim Görevleri ve Özellikleri

H. Fikret Kanad, Kısaltılmış Pedagoji isimli kitabının 110. sayfasında aile ve aile eğitiminin özellikleri konusunda şöyle demektedir. Toplum için vazgeçilmez olan aile ve aile eğitiminin özellikler şöyle sıralanabilir.⁶⁰

⁵⁷ Tahrir Suresi 66/6

⁵⁸ Bayraklı, Bayraktar, İslam'da Eğitim, s.142

⁵⁹ Gazali, Mizanü'l Amel s. 74

⁶⁰ Kanad, H.Fikret, Kısaltılmış Pedagoji, s. 110

1- Aile hayatının temeli sevgiye, güvene, bağlılığa ve karşılıklı anlayışa dayanır. Bu sebeple normal bir aile ortamı, çocuk eğitimi için en elverişli bir çevredir.⁶¹

2- Ailede çocukları yaşatmak ve yetiştirmek eğilimi kuvvetlidir. Dolayısıyla her anne-baba çocukları için büyük fedakârlıkta bulunmaktadır.⁶²

3- Çocuk ilk duyum ve algılarını aile çevresinde kazandığı gibi alışkanlıklarını ve ruhi hayatının bütün temellerini de burada kazanır.⁶³

4- Ahlaki karakter bakımından da aile eğitiminin değeri büyüktür.⁶⁴

5- Bir milletin geleceği açısından da aile eğitimi büyük bir öneme sahiptir.⁶⁵

C- Ailenin Din Eğitimi Sorumluluğu

Kur'an-ı Kerim'den öğreniyoruz ki Hz. Lokman oğluna, “Yavrucuğum! Allah'a ortak koşma...” diyerek öğüt vermiştir.⁶⁶ Meseleye bu ayet ışığından bakarsak aile ortamında çocuğa kazandırılacak şey, sağlam bir iman ve iyi bir din eğitimidir, diyebiliriz.

Allah sevgisinin ve korkusunun verileceği, ibadet duygusunun kazandırılacağı en önemli kurum aile kurumudur.⁶⁷ Aile, çocuğun ilk defa genel eğitim ile olduğu gibi, dini tecrübe ve ibadet eğitiminin doğrudan doğruya karşılaştığı yerdir. Ancak günümüzde bir çok ailenin, çocuğun din eğitimi ve ibadet öğretimini ihmal ettiği görülmektedir. Bilerek, isteyerek ve Allah rızası amaçlanarak yapılan her faaliyet Allah katında ibadet olarak değer kazanır. Meseleye bu noktadan baktığımızda, ebeveynlerin hayırlı evlatlar yetiştirmek için gayret sarf etmeleri Allah katında bir ibadettir.

Çocuğa ibadet etme duygusunun kazandırılması, din eğitiminin amaçlarından ve ailenin din eğitimi görevlerindedir. Güzel söz, anne-baba başta olmak üzere büyüklere saygı göstermek ve hizmet etmek, mümin kardeşine zarar vermesin diye

⁶¹ A.g.e

⁶² A.g.e

⁶³ A.g.e

⁶⁴ A.g.e

⁶⁵ A.g.e

⁶⁶ Lokman Suresi, 31/13

⁶⁷ Bayraktar, M. Faruk, “Ailenin Eğitim Görevi”, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Sy.: II, s.139

yoldan bir şeyi kaldırmak, başkasına yarım etmek, ders çalışmak vb. bütün bunların hepsi birer ibadet örneğidir. İşte bu ibadet ve güzel değerlerin kazanılması ailenin din eğitimi görevlerini ve sorumluluklarını yerine getirme derecesine bağlıdır.

V- Namaz Öğretiminde Dikkat Edilecek Esaslar

Her ilmin ya da bir yeterliliğin kazandırılması sırasında, veya bir davranışın öğretilmesi esnasında uyulması gereken bir takım hususiyetleri, kuralları vardır. Bu hususiyetlerin dikkate alınması yapılan eğitim faaliyetinin amacına ulaşmasına yardımcı olur. Kolaydan zora doğru bir metod takip etmek, sevgisi esas almak, hoşgörülü olmak ve çocuğa gönül dili ile hitap etmek namaz öğretiminin önemli hususiyetlerindedir. Bu hususiyetleri sıra ile kısaca açıklamak yerinde olacaktır.

A- Tedricilik Esasına Riayet Etmek

Tedricilik azar azar, derece derece ilerlemek demektir. Kolaydan zora doğru bir metod takip etmek eğitimin temel taşlarından biridir. Çocuğa önce cami ve cemaat gösterilmeli, çocukta namaza karşı olumlu duygular uyandırılmalıdır. Yine namazın faydaları, namaz kılmanın verdiği huzur ve namazın önemi hissettirilmedi.

Öğretime öncelikli olarak kısa namazlar ile başlanmalıdır. Örneğin çocuk zaman zaman Cuma namazı, akşam namazı gibi kısa namazlara götürülebilir, bunun yanında ilk başta bıkkınlık vermemesi için yatsı namazı, teravih namazı gibi uzun namazlar en sona bırakılmalıdır. Hz. Peygamberin bu konudaki “Herkesin anlayabileceği seviyede konuşunuz⁶⁸” hadisi dolaylı olarak tedricilik metodu ile ilgilidir. Ayrıca her hususta prensip olarak kabul edilebilecek “Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz.”⁶⁹ gerek din eğitimi gerekse namaz öğretimi açısından göz önünde tutulması gerekir.

⁶⁸ Tirmizî, Menakıb 19/3642

⁶⁹ Müslim, Sahih, 1732

B- Sevgi ve Sevdirmeyi Esas Almak

Çocuklara her zaman ve her konuda sevgi ve güler yüz ile davranmak İslam eğitiminin temel prensiplerindendir. Namaz öğretiminin oldukça hassas bir yapısı olduğunu göz önüne aldığımızda sevgiye dayalı bir öğretim metodu takip etmek gerekmektedir. Çünkü çocuktaki en temel duygulardan biride sevgidir.

Sevgiye dayanan bir eğitim çocuğun daha neşeli, ümitli, atılgan ve medeni cesareti yerinde bir kişiliğe kavuşmasına yardımcı olur.⁷⁰ Çocuk psikologlarının üzerinde ısrarla durdukları, çocuğa yaşama sevincinin verilmesi gerektiği düşüncesine de olumlu katkılar sağlayacaktır.⁷¹ İslam eğitiminde seviyeye dayalı bir öğretim esas alınmıştır. Bunun en bariz göstergesi Kur'an-ı Kerim'de ki Lokman Suresi'nde Hz. Lokman'ın oğluna hitabet tarzıdır. **Buraya Ayetin mealini yazarak açıklama yap**

C- Hoşgörü ve Müsamahalı Olmak

Bu konuda özellikle Hz. Peygamberin çocuklara karşı engin hoşgörü tavrı dikkat çekmektedir. Namaz öğretiminde dikkat edilecek hususlardan biri de kuşkusuz sabır ve müsamahadır. Çocuk sorularından dolayı veya yaptığı yanlışlarından dolayı sert biçimde eleştirilip isteği kırılmamalıdır. Hz. Peygamber'in konumuz ile alakalı hadisi şöyledir. "Çocuğun çocukluk çağında yaptığı yahut yapacağı hatalar, yanlışlar ve günahlar; yetişkin insanların yaptığı hata ve sonucu doğurmayacaktır."⁷² İslamiyet'in çocuklara tanıdığı hoşgörü ve müsamaha yeri geldiğinde onlardan esirgenmemelidir. Hele ki namaz gibi oldukça önemli ve bir o kadar da hassas bir konuda müsamaha ve hoşgörünün değeri büyük olmalıdır.

D- Çocuğun Gönlüne Hitap Etmek

Namaz öğretiminde çocuğun gönlüne hitap etmek gerekir. Bu duygunun tesiri ile çocuk, her şeyin ona hizmet için yaratıldığına ve her şeyin bir gayesi olduğuna

⁷⁰ Ay, Mehmet Emin, Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım, s: 143

⁷¹ Ay, Mehmet Emin, A.g.e , s. 142

⁷² Ayhan, Halis, Eğitime Giriş, s. 236

inandırmak gerekir. Bu konuda çocuğa Kur'an-ı Kerim'den anlayabileceği örnekler vermek yerinde olacaktır.

Çocukları cehennem ve cezalandırma gibi olumsuz ifadeler ile korkutmak yerine Allah'ın çocukları çok sevip, onları kötülüklerden koruduğundan bahsedilmelidir. Namaz ile ilgili hikâyeler anlatılmalıdır. Çocuğa ideal olabilecek kişiliklerden namaz ile ilgili örnekler vermek gönüle hitap etmenin başka önemli bir boyutudur.

VI- Namaz Öğretiminde Aileye Düşen Görevler

Bilinen bir gerçektir ki, hemen hiçbir çocuk öğrenim konusunda disipline edilmez, kendi haline bırakılırsa kendi isteği ile bu kadar soyut, uzun ve yorucu bir mesaiye gönüllü olarak talip olup devam edemez.⁷³ Bu noktada özellikle anne ve babanın rehberliği, eğitim gör evininin gerekliliği bir kez daha karşımıza çıkmaktadır.

Anne baba çocuklarına farz olduğu zaman kolay gelmesi ve zorluk çekmemeleri için abdest ve namazı öğretmekle, namaza alıştırmakla sorumlu tutulmuştur.⁷⁴ Yine Kur'an-ı Kerim'de Tahrim Suresi'nin altıncı ayetinde geçen "Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun. O ateşin başında gayet katı, çetin, Allah'ın kendilerine verdiği emirlere karşı gelmeyen ve kendilerine emredilen şeyi yapan melekler vardır."⁷⁵ Meali ailenin bu görevine işaret etmektedir.

Ailenin namaz öğretimi görevini içeren diğer bir gösterge ise, Yedi yaşında namaz kılmayı öğretiniz, on yaşına bastıklarında namaz kılmazlarsa dövünüz, hadisidir. Özellikle hadisin ikinci kısmı üzerinde çokça tartışmalar yapılmıştır. Günümüzde bile derin tartışmalara sebep olan bu kısım konumuz açısından daha geniş bir açıklamaya ihtiyaç duyduğu için ayrı bir başlık altında incelenmiştir.(Hadis açıklamasının yerini burada göster)

⁷³ Akyüz, Ali, "Çocuk ve Namaz", Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, , Sy. X, s. 87

⁷⁴ Bayraktar, M. Faruk, "Ailenin Eğitim Görevi", Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, sy. II, s. 139

⁷⁵ Tahrim Suresi 66/6

Namaz öğretimi konusunda her şeyden önce ebeveynler çocuğa iyi birer model değildir. Yani çocuk dünyaya geldiğinde dini vecibeleri yerine getiren aile fertlerinden oluşan bir atmosferde gözlerini dünyaya açacak. Anne-baba namaz kılacak, çocuk onları izleyecek, onları taklit edecek, onlar ile birlikte sembolikte olsa namaz kılacak. Namaz ile ilgili sorular soracak, abdest alacak tesbih çekecek vb. örnekleri çoğaltan mümkündür. Kısacası dinin hakkı ile yaşandığı bir yuva ortamı olacak. Bütün bu olumlu çevre sağlandığında sevgi ve iletişime özen gösterilecektir. Çocuğun namaz ile ilgili sorularına onun anlayabileceği, seviyesine uygun ve mantıklı izahlar getirmek gerekir. Baskı ve zorlama olmamalı, sevgi ve sevdirmeye hâkim kılınmalıdır. Hürriyet ve otorite dengesi iyi ayarlanması gerekir.

Öte yandan sorduğu dini sorulara verilen doyurucu cevaplar çocuğu rahatlattığı gibi, onda dini yaşantının uyanmasına da yardımcı olur. Bu arada sorular karşısında takınılacak olumsuz tavır ve verilecek yanlış cevaplar çocuğu olumsuz yönde etkiler. Dolayısı ile çocuğun sorularının ciddiye alması gereken anne-baba bunu fırsat bilmeli kendini iyi yetiştirmelidir.⁷⁶

VII- Namaz Öğretiminde Görsel Malzemedен Yararlanma

Teknolojinin gelişmesi ile birlikte genel eğitim ve din öğretimi alanında da kolaylıklar ortaya çıkmıştır. Özellikle bilgilerin kalıcılığı ve nitelikli öğretim için görsel malzemelerin ve teknolojinin bu alanlarda kullanımının önemi günden güne artmaktadır. Geleneksel öğretim metodlarına göre görsel materyallerin kullanılması daha etkili olmaktadır. Bilgisayarın insan hayatında yerini alması ile birlikte bilgiye ulaşmak ve istenilen bilgiyi elde etmek daha da kolaylaşmıştır.

Namaz ibadeti sadece soyut bilgilerden ibaret olmayıp tan anlamıyla öğrenilmesinde nitelikli uygulamalara da ihtiyaç vardır. Meseleye bu açıdan baktığımızda görsel materyaller ve bilgisayar teknolojilerinden yararlanmak öğretimi eskiye göre daha da kolaylaştıracaktır. Din eğitimi ve öğretimi alanında çocuklara

⁷⁶ Bayraktar, M. Faruk, "Ailenin Eğitim Görevi", Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, sy. II, s. 139

yönelik süreli yayınlar, boyama kitapları, eğlenceli dini bilgiler içeren yayınlar vb. çocuklar için oldukça ilgi çekicidir. Çocuğun yaşına uygun yaşına, seviyesine ve içinde bulunduğu eğitim durumuna uygun görsel malzemeler ile öğretimin desteklenmesi başarılı, aynı zamanda kalıcı öğrenmeler sağlar. Buna örnek olarak birkaç tane süreli yayın incelenerek, namaz açısından en uygun olanları(Ek 2) de sunulmuştur. Yine namaz ve Kur'an- Kerim başta olmak üzere dini bilgilerin öğretimine yardımcı olması için bilgisayar programlarının sayısı günden güne artmaktadır. Özellikle bu tür interaktif uygulamalar aynı zamanda çocuklara bireysel öğrenme sağlayarak her çocuğun kendi öğrenme hızına göre öğrenmesine katkı sağlamaktadır.

VIII- Namaz Öğretiminde Kullanılabilecek Başlıca Metodlar

A- Metod ve Metodun Önemi

Metod dilimize Fransızcadan geçme bir kelimedir. Türkçede usl, yol, yöntem, tarz gibi anlamlara gelmektedir. Bir eğitim kavramı olarak ise metod, belli bir sonuca ulaşmak için bir problemi çözmek, her hangi bir işi görmek, bir teşebbüsü sonuçlandırmak için bilinçli bir şekilde seçilen, izlenen yol ve başvurulan teknik, usul, yöntem demektir.⁷⁷

Genel eğitimimde olduğu gibi din eğitiminde de etkili ve kalıcı öğretim için metodlara ihtiyaç duyulur. Bu ihtiyaçların en fazla hissedileceği alanlardan biride hiç kuşkusuz namaz ibadetinin öğretimidir. Hz. Peygamber'in ifadesi ile 'Namaz dinin direğidir.'⁷⁸ Yani namaz için dini bütünleyen ayakta tutan en önemli unsurdur diyebiliriz. Namazın önemini göz önüne aldığımızda iyi bir öğretim için metodun da önemi ortaya çıkmaktadır. Namaz öğretiminde kullanılabilecek öğretimi kolaylaştıran birkaç metoda yer vermek isabetli olacaktır.

⁷⁷ Öcal, Mustafa, Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar, s. 189

⁷⁸ Gazali, İhyâ, c. I, s. 399

B- Düz Anlatım (Takrir) Metodu

Düz anlatım yöntemi takrir veya anlatma ifadeleri ile de karşılanır. Bilinen en eski ve klasik öğretim metodudur. Eğitim alanında en çok kullanılan metod olup kendi başına kullanıldığında geleneksel eğitim anlayışını yansıtır. Bilgilerin belli bir sıra ve düzen içerisinde sunulması olarak tanımlanır. Namaz ibadetinin başlangıcında öncelikli olarak teorik bilgilerin öğretilmesi gerekir.

Namazın önemi, farz ve sünnetleri, rükünlerin yapılışı ve yapılış sırası gibi bilgilerin aktarılabilmesi en kolay yöntemdir. Bu yöntemin genel olarak soyut kavramların öğretilmesinde kullanıldığı için özellikle bu üstünlüğü sebebi ile namaz ve diğer ibadetlerin öğretiminde büyük en çok kullanılan yöntem olmasını sağlar. Anlaşılması zor olan konuların anlaşılır kılınması, çocukların kolay ulaşıp elde edemeyeceği bilgileri onlara sağlamada etkili olur.

Bu yöntemde bilgilerin anlaşılır ve yalın bir dil ile sunulması gerekir. Unutmamak gerekir ki düz anlatım yöntemi salt konuşma değildir. Bunun için zaman zaman görsel materyal ve diğer öğrenmeyi kolaylaştırıcı malzemelerden yararlanmak yerinde olacaktır. Bu yöntemde örnekler de geniş yer tutar. Namazın kılınışını aşama aşama gösteren resimler, video görüntüleri ve konuya uygun animasyonlardan yararlanılabilir.

C- Gösterip Yaptırma Metodu

Gösterip yaptırma metodu din öğretimin ibadet boyutunda kullanılabilecek önde gelen yöntemlerden biridir. Bu yöntem işi oluşturan işlemlerin uygulanmasını, araç ve gereçlerin çalıştırılmasını, önce gösterip açıklama sonra da çocuğu uygulamalı olarak yaptırmayı içeren etkili bir yöntemdir. Gösterip yaptırma yöntemi eğitim alanında daha çok psikomotor davranışların öğretiminde tercih edilmektedir.

Namaz ibadeti sözel bilgilerin yanında fiili olarak bedeni uygulamalar da içerdiği için bu ibadetin öğretiminde kullanılmak oldukça yerinde olacaktır. Namazın, hem görerek hem işiterek hem de bizzat yaparak öğrenme imkanı ancak bu metodla sağlanabilir. Kelimelerin yetersiz olduğu fikirler, ilkeler, hareketler ve kavramların açıklanmasında kolaylık sağlar. Bu yöntemin namaz bağlamında en büyük sınırlılığı

anlama olmaksızın sadece taklide dönüştürme durumudur. Bunun yanında dönütlere dikkat edilmez ve yalnızca göster ve yaptır ilkesi uygulanırsa etkisiz olabilir.

D- Gözleme Metodu

Gözlem namaz öğretimi için başlı başına bir yöntem olarak kullanılamaz. Öğretimi desteklemek veya pekiştirmek için kullanılması etkili ve yerinde olacaktır. Gözlem kavramı olabildiğince fazla duyu organı ile, dikkatlice bir varlığı bir olayı algılamak ayrıntıların bütün ile ilişkisini kurmak, saf tarsımlar edinmek olarak tanımlanır. Çevrede olup biteni öğrenirken gözlem çocuğun yaşamın içinde bilgi edinmesini, mevcut bilgilerini derinleştirmesini sağlar. Namaz öğretimine hazırlık dönemini içeren zamanlarda bu metodun kullanılması yararlı olacaktır.

Araştırma sonuçları da gösteriyor ki, çocukların küçük yaşlardan itibaren namaz ibadetine karşı bir sempatisi söz konusudur. Bu ilgi namaz mekânlarının ve diğer namaz unsurlarının, bire bir gösterilmesi ile zirveye çıkarılabilir. Çocuğun ilgisinin fazlalığı ile namaz öğretimin kolaylığı arasında doğru bir orantı vardır. Hz. Peygamber torunlar Hasan ve Hüseyin'i daha çok küçük yaşlarda mescide getirdiği⁷⁹ hatta minberde hutbe okurken yanına oturttuğunu⁸⁰ rivayetlerden öğrenmekteyiz. Hz. Peygamber'in bu davranışını namaz bağlamında düşündüğümüzde bu metoda uygun bir anlayış olduğunu söyleyebiliriz.

E- Birlikte Söyleme Metodu

Birlikte söyleme metodu geleneksel bir İslami eğitim metodudur. İslam eğitim tarihine baktığımızda neredeyse her dönemde bu yöntem ibadet öğretimi için kullanılmıştır. Müşterek tekellüm olarak ta adlandırılır. Kur'an-ı Kerim'in dilinin Arapça olması ilk zamanda çocuklar ayetlerin telaffuz edilmesi zor gelip bıkkınlığa sebebiyet verebilir. Bu noktada özellikle namazda okunacak surelerin doğru ve eksiksiz öğrenilmesini sağlar. Bu methodla doğru teleffuzlar hafızaya daha kolay yerleşir. Bu

⁷⁹ Buhari, Mesacid, 69

⁸⁰ Tirmizi, Menakıb, 31

metodun tek sınırlılığı ise ebeveynlerin telaffuzlarının ve öğrenmelerinin yanlış olmasıdır. Bu durumda öğrenen çocuk da doğru öğrenemeyebilir.

F- Eğitsel Oyun ile Namaz Öğretimi

Çocuğun eğitiminde oyun önemli bir yer tutmaktadır. Çocuğun gelişiminde oyunun inkâr edilemez bir katkısının olduğu ortadadır. Oyun, çocukta içtimai hissi, fikri melekeler ile birlikte diğer kuvve ve yetenekleri de tahrik edip geliştirir.⁸¹ Oyun her yönü ile zekâ ve şahsiyetin teşekkülünde insanda kuvve halinde mevcut bütün imkân ve kabiliyetlerin fiili olarak ortaya çıkıp gerçekleşmesinde vazgeçilmez bir ihtiyaç olarak kabul edilmektedir. Terbiyeciler çocuğun oyuna olan ihtiyacını, haklı olarak gıdaya olan ihtiyacı gibi hayati ihtiyaçlar arasında görerek, oynamayan çocuğun iyi gelişemeyeceğini ifade etmişlerdir.⁸² Bu konuda büyük İslam bilgini İmam Gazali; çocuklara eğitim sonrası oyun izni verilmesi gerektiğini böylece çocuğun, zihni yorgunluğunu gidermiş olacağını ancak oyunun fazla yorucu olmaması gerektiğini ifade eder.⁸³

Bütün bunlardan sonra diyebiliriz ki çocuğun eğitiminde de oyundan yararlanılabilir. Sağlıklı bir çocuğun oyuna iştirak etmesi, hem hoşça vakit geçirmesi ve bu esnada da öğrenmesi sağlanabilir. Eğitim alanında eğitsel oyunun kullanılması oldukça yeni olmasına rağmen çocukların çokça sevip benimsedikleri bir yaklaşımdır. Öğretirken aynı zamanda sevdirmeyi de esas aldığı için namaz öğretiminde kullanılması öğretime büyük katkılar sağlayacaktır.

⁸¹ Canan, İbrahim, Hz. Peygamberin Sünnetinde Terbiye, s. 249

⁸² A.g.e

⁸³ Bayraktar, M. Faruk, “Ailenin Eğitim Görevi” Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, sy. II, s. 120

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İnsan huzuru, mutluluğu, ruh ve beden sağlığı, eğitimi, milli ve manevi değerlerinin gelecek nesillere aktarılmasında en önemli kurum olan ailenin önemli fonksiyonlara sahip olduğu görülmektedir. Çocuğun nasıl bir kişilik ve karakter yapısına sahip olacağı konusunda doğuştan getirdiği irsi özelliklerin rolü olmakla birlikte, ailede çocuğa verilen değer ve çocuk yetiştirme tutumlarının da önemli etkileri vardır. Çocuklarına iyi bir örnek teşkil eden ebeveynler namaz öğretiminde başarılı olacaklardır. Çocuğuna değer veren, ilgi ile onu dinleyen, ona karşı engin bir hoşgörü sahibi olan, kısacası çocuğu ile arasındaki iletişim engellerini ortadan kaldıran ebeveynler olmak gerekir.

Netice olarak diyebiliriz ki; namaz öğretiminde ince nokta ailelerin çocukları bunaltmadan, ilgi göstererek sevgi ve hevesle öğrenmelerine yardımcı olmaları gerekir. Ayrıca öğrenmeleri için onlara fırsatlar hazırlamak gerekir.

KAYNAKLAR

- 1- **AKYÜZ, Ali**, “Çocuk ve Namaz” Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Sayı X, İstanbul 2002
- 2- **ALAYLIOĞLU, Ruşen, OĞUZKAN A. Ferhat**, Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü, İnkılap Yayınevi, İstanbul 2002
- 3- **ATLAŞ, Nurullah, AY, Mahmut**, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi Öğretmen El Kitabı, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul 2007
- 4- **AY, Mehmet Emin**, Çocuklarımıza Allah’ı Nasıl Anlatalım, Timaş Yayınları, İstanbul 2007, 23. Baskı
- 5- **AYHAN, Halis**, Eğitime Bilimine Giriş, Şule Yayınları, İstanbul
- 6- **BAYRAKLI, Bayraktar**, İslam’da Eğitim, MİFAV. Yayınları
- 7- **BAYRAKTAR, M. Faruk**, “Ailenin Eğitim Görevleri”, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Sayı: II, İstanbul 1995
- 8- **BAYRAKTAR, M. Faruk**, İslam Eğitiminde Öğretmen – Öğrenci Münasebetleri, MİFAV. Yayınları, İstanbul 2007, 6. Baskı
- 9- **CANAN, İbrahim**, Hz. Peygamberin Sünnetinde Terbiye, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara
- 10- **ÇAMDİBİ, Hasan Mahmut**, Eğitim İlkeleri ve Rehberlik, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2007
- 11- **ÇÖLGEÇEN, Kenan**, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2007
- 12- **DEMİRCİ, Muhsin**, Kur’an’ın Temel Konuları, , MİFAV. Yayınları, İstanbul 2003, 2. Baskı

- 13- **DURMUŞ, Alparslan, İŞILAK**, Hatice, Ev Okulu 1. Kitap, Edam Yayınları, İstanbul 2008, 2. Baskı
- 14- İslam İlmihali, MiFAV. Yayınları, Heyet, İstanbul 2007, 2.Baskı
- 15- **KARAKÖSE, Şaban**, Din Eğitiminde Bireyi Tanımak, Mavi Yayıncılık, İstanbul 2007
- 16- **KAVAKLI, Ali Erkan**, En sevilen Öğretmen Hz. Muhammed, Nesil Yayınları, İstanbul 2007, 9.Baskı
- 17- Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2007
- 18- **MEHMEDOĞLU, Yurdağül**, Okul Öncesi Çocuklarda Dini Duygunun Gelişimi ve Eğitimi, TDV. Yayınları, Ankara 2005
- 19- **ÖCAL, Mustafa**, Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar, TDV. Yayınları, Ankara 2003, 5. Baskı
- 20- **ÖZÜDOĞRU, Şükrü**, Eğitimci Gözü ile Çocuk Eğitimi, Uysal Yayınevi, Konya 2005 2.Baskı
- 21- **PAZARLI, Osman**, Din Psikolojisi, Remzi Kitabevi, İstanbul 1982, 3. Baskı
- 22- **SELÇUK, Mualla**, Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler, TDV. Yayınları, Ankara 2005, 6. Baskı
- 23- **ŞİMŞEK, M.Sait**, Kur'an'ın Ana Konuları, Beyan Yayınları, 1999 İstanbul
- 24- **UYSAL, Mevlüt**, Kur'an-ı Kerim'de İbadet, Yenda Yayınları, İstanbul 2007
- 25- **YAŞAROĞLU, M. Kamil**, "Namaz", Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi, Cilt XXXII, İstanbul 2006

EKLER

www.mevlutkesman.com

Ek -1: Çocukların Namaz Hakkındaki İzlenimleri

www.mevlutkesman.com

www.mevlutkesman.com

**Ek – 2 Namaz öğretiminde Kullanılabilecek
Görsel Materyal Örnekleri**

www.mevlutkesman.com

www.mevlutkesman.com

www.mevlutkesman.com